

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

10(19)

2010

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI
LEIDVYKLA

VILNIUS 2010

REDAKCINĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Vilniaus pedagoginis universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKCINĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė (Vytis Čiubrinskas)</i>	5
<i>Foreword (Vytis Čiubrinskas)</i>	8

Straipsniai / Articles

Auksuolė Čepaitienė

Giminystės idėja ir paveikslas: genealoginis mąstymas Lietuvoje	11
An Idea and a Picture of Kinship: Genealogical Thinking in Lithuania	35

Irma Šidiškienė

Internetiniai tekstai kaip vedybų tyrimo šaltinis	37
Internet Texts as a Source for Marriage Research	59

Thomas M. Wilson

Elites, Networks and the Anthropologies of Policy and Borders: Some Suggestions from Ireland	61
Elitas, socialiniai tinklai bei viešosios politikos ir paribio antropologijos: keletas pasiūlymų iš Airijos	75

Ida Harboe Knudsen

Keletas pasvarstymų apie žmogaus amžių, politiką ir politikus kaimo bendruomenėje, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą	77
Some Reflections on Age, Politics and Politicians in a Rural Community after Lithuania's EU-entrance	90

Kristina Šliavaitė

Deindustrializacija, socialinis nesaugumas ir išgyvenimo strategijos posovietinėje erdvėje: Visagino atvejis	93
Deindustrialization, Social Insecurity and Strategies of Survival in the Post-Soviet Region: the Case of Visaginas	114

Tea Golob

The Meanings of "Home" and "Homeland" in Slovene Diasporic Communities	117
<i>Namų</i> ir <i>tėvynės</i> įprasminimas slovėnų diasporos bendruomenėse	135

Daiiva Repečkaitė

Rusakalbių izraeliečių kultūros apibrėžtys kasdienybėje: nuo rafinuotų manierų iki bendravimo kodų	139
Everyday Definitions of Culture by Russian-speaking Israelis: from Sophisticated Manners to Codes of Communication	160

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Ramūnas Trimakas. Lietuvių liaudies medicina: etnografiniai ir folkloristiniai aspektai. XIX amžiaus pabaiga – XX amžiaus pirmoji pusė (<i>Veronika Gribauskaitė</i>)	163
Lietuviškojo identiteto trajektorijos. V. Čiubrinskas ir J. Kuznecovienė (sud.) (<i>Gediminas Lankauskas</i>)	166
Victor C. de Munck. Kultūros tyrimai: patirtis ir apibendrinimai (<i>Auksuolė Čepaitienė</i>)	168
Pirmieji lietuviai Teksase. The first Lithuanians in Texas: parodos katalogas / exhibition catalog. V. Čiubrinskas ir J. Genys (sud.) (<i>Skaidrė Urbonienė</i>)	171
Nijolė Marcinkevičienė. Metai už stalo. Kalendorinių švenčių ir sezoniniai valgiai (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	177
Darius Staliūnas. Making Russians. Meaning and Practice of Russification in Lithuania and Belarus after 1863 (<i>Remigijus Civinskas</i>)	181

Konferencijos / Conferences

Tarptautinė konferencija „Identiteto politika antropologiniu požiūriu“ Klaipėdos universitete (<i>Rimantas Sliužinskas</i>)	186
Rusijos etnografų ir antropologų kongresas Orenburge (<i>Jonas Mardosa</i>)	192

Sukaktys

Profesorei Pranei Dundulienei 100 metų (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	195
Jubiliatė Janina Genovaitė Laniauskaitė-Morkūnienė (<i>Irena Regina Merkienė</i>)	197

Keletas pasvarstymų apie žmogaus amžių, politiką ir politikus kaimo bendruomenėje, Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą

Ida Harboe Knudsen

Straipsnyje aptariama dabartinė vyresnio amžiaus politikų padėtis vienoje Lietuvos kaimo bendruomenėje. Laikotarpiu, kurio politinio dėmesio centre yra *Naujosios Lietuvos* sukūrimas, anksčiau sovietų sistemoje aukštą padėtį užėmę žmonės, nepaisant jų problemiškos praeities ir vyresnio amžiaus, sėkmingai naudojami vykstančiomis permainomis. Straipsnyje svarstoma, kaip vyresnio amžiaus politikai išlieka populiarūs, praėjus beveik dviem dešimtmečiams po sovietų sistemos iširimo, ir kokiais būdais jiems pavyksta tai pasiekti. Straipsnis parašytas taikant nuodugną etnografinį įvertinimą; jo dėmesio centre – Lietuvos kaimo vietovių politikai, žemdirbių partijos *Valstiečių sąjunga* politikų taikomos strategijos siekiant įveikti savo problemišką praeitį sovietinio režimo metu.

Dr. Ida Harboe Knudsen, Maxo Plancko etnologinių tyrimų institutas, Advokatenweg 36, 06114 Halle/Saale, Vokietija, el. paštas: knudsen@eth.mpg.de

Įvadas

„Iširus sovietų sistemai, svarbiuose postuose pasiliko daug tų pačių žmonių“, – jaunas tarnautojas išsakė man savo nuomonę per trumpą pokalbį savivaldybės vestibulyje. – „Nauji laikai, bet tie patys žmonės“¹. Jis tai pasakė juokdamasis, patapšnojo man per petį ir tada nuėjo koridoriumi į savo kabinetą tęsti darbo. Šis trumpas apsikeitimas žodžiais įvyko 2007 metais per mano lauko tyrimus vienoje kaimo bendruomenėje Lietuvoje, netrukus po to, kai ankstesnis kolūkio pirmininkas buvo išrinktas vicemeru ir jo partija bei žmonės užėmė pagrindines vietinės valdžios pozicijas. Rinkėjai buvo jam palankūs, nors buvo gerai žinoma, jog atgavus nepriklausomybę jis pasinaudojo savo ryšiais, kad išgytų daugiau ir geresnio kolūkio turto, lygiai taip pat kaip ir kiti žinomi partijos žmonės manipuliavo įstatymais ir naudojosi pažintimis savo pačių naudai.

¹ Iš mano lauko tyrimų užrašų, 2007 m. gegužė.

Anksčiau žinomi sovietinio laikotarpio elito veikėjai vėl buvo išrinkti tuo metu, kai kartų kaitos politika Lietuvoje, kaimo vietovėse, buvo skatinama kaip pagrindinis permainas lemiantis veiksnys. Ši ataskaitose apie Europos Sąjungos (toliau – ES) plėtrą skelbta politika buvo ypač nukreipta į vyresnio amžiaus žmones gamybos sektoriuje. Jie buvo laikomi kliūtimi plėtrai, nes esą per seni prisitaikyti prie permainų. Man atrodė keista, kad tokias kartų kaitos idėjas daugiausia įgyvendino *vyresnio amžiaus politikai*, kurie buvo nė kiek ne daugiau *naujieji lietuviai* negu žemdirbiai, kuriuos jie siekė pakeisti.

Šis tyrimas remiasi mano lauko tyrimu vienoje Lietuvos kaimo bendruomenėje. Savivaldybė, kurioje aš atlikau tyrimą, yra išikūrusi Rinkiškėse², šis miestelis turi apie 5000 gyventojų. Šiame tyrime siekiama nagrinėti dabartinę vyresnio amžiaus politikų situaciją ir tęsti ankstesnius tyrinėjimus, atkreipusius dėmesį į galios atkūrimą (reprodukciją) laikotarpiu po 1989 metų (Abrahams et. al. 1996; Bridger, Pine 1998; Verdery 2002; Verdery 2003; Hann et. al. 2003; Thelen 2003). Būtent šį reiškinį detalai nagrinėjo Verdery, analizuodama, kaip aukštą padėtį užimantys žmonės manipuliavo privatizavimo įstatymais savo pačių naudai (Verdery 2002). Atsižvelgiant į tai, kad šie tyrinėjimai atkreipė dėmesį į besitęsiančius galios santykius po 1989 metų, dar trūksta tyrimų apie ankstesnius sovietinio elito veikėjus Lietuvai įstojus į ES, kaip kai kurie iš jų sugeba išlikti valdžioje iki pat šių dienų ir kodėl jie tai sugeba.

Šiame straipsnyje aš toliau nagrinėsiu, kaip vyresnio amžiaus politikai tvarkosi nūdienos kaimo visuomenėje; mano dėmesio centre yra žemdirbių partija *Valstiečių sąjunga* Rinkiškėse. Remdamasi detaliu etnografiniu įvertinimu aptarsiu, kaip šie vyresnio amžiaus kaimo vietovių politikai, nuolat kovodami su praeitimi, iki šiol vis dar labai priklausdami nuo ankstesnio režimo darbo strategijų, kai ryšiai galėjo padėti viešuosius išteklius nukreipti privatiems tikslams, stengiasi sukurti naują ir „jauną“ politinį įvaizdį (Ledeneva 1998; Ledeneva 2006). Siūlau į tai žiūrėti remiantis F. ir K. von Benda-Beckmannų įvardijimu, kaip į „veiklą tarnyboje“ (*working on-state*) ir „veiklą ne tarnyboje“ (*working off-state*). „Veikla tarnyboje“ šiuo atveju nurodo minėtų politikų tarnybinę padėtį, o „veikla ne tarnyboje“ – jų siekimą turėti naudos iš tarnybinės padėties net ir nesant tarnyboje (von Benda-Beckmann, von Benda-Beckmann 2007). Aš teigiu, kad ypač nedidelėse kaimo bendruomenėse politikų gebėjimas puikiai pasinaudoti veiklos tarnyboje ir ne tarnyboje rezultatais sudaro palankią situaciją, nes, pasinaudodami glaudžiais ryšiais ir nuolat siekdami patikti savo rinkėjams, jie sugeba sukurti jaukią atmosferą. Tai gerokai nustelbia problemišką politikų praeitį.

²Pseudonimas. Kad užtikrintų savo informantų anonimiškumą, autorė nusprendė tiksliau neapibūdinti krašto, kuriame ji atliko tyrimą. Visi vardai straipsnyje yra taip pat pseudonimai.

Nacionalinio tapatumo atkūrimas

2004 metais įstojusi į ES, Lietuva atsidūrė naujoje geopolitinėje aplinkoje, kuri suteikė progą visiškai atgaivinti „naująją“ tautą ir kartu „naująjį“ ES prijauciantį pilietį, turėsiantį paruošti dirvą šalies ateičiai ES. Taip atgaivinant tautą ir jos piliečius, ES vaidmuo buvo pasukti Lietuvą atgal ir tuo pat metu nukreipti į ateitį: *atgal* prie geopolitinių šaknų, kas buvo skatinama kaip „sugrįžimas“ į Europą, kuriai Lietuva teisėtai priklausiusi, ir kartu *į priekį*, toliau nuo *sovietinės* praeities, šiuolaikiškumo, didesnės įtakos ir gerovės link. Taigi narystė ES atliko svarbų vaidmenį vėl iš naujo apibrėžiant Lietuvą ir pasitarnavo kaip gerovės ir pertekliaus įvaizdis (de Munck 2008), tuo tarpu sovietinė praeitis buvo labiau nei kada nors anksčiau vaizduojama kaip „archaiška“, panaši į represinę sistemą ir dar kartą suvokta kaip „blogio jėga“ (Vonderau 2007; Klumbytė 2006; Harboe Knudsen 2010).

Homo sovieticus, dabar tarnaujantis kaip antitezė šiuolaikiškumui, yra populiariai pavaizduotas kaip „atsilikęs“ kaimietis, kuris mėgaujasi nostalgija praeičiai, balsuoja už populistines partijas; šie žmonės paprastai pravardžiuoti *runkeliais* (Vonderau 2007). Ypač neįprasta matyti, kad šis suvokimas susijęs su kaimo gyventojais, nes kaimo žmonės anksčiau atstovavo romantizuotam ikisovietinio laikotarpio lietuvių įvaizdžiui ir buvo glaudžiai susiję su tėvynės žeme (Mincyte 2006). Lietuviai savo nacionalinį tapatumą siejo su žeme ir sunkiai dirbančiu žemdirbiu, kurie suvokti kaip ekonomikos pagrindas, o nacionalinės ir kultūrinės vertybės buvo glaudžiai susijusios su žemės ūkio sektoriumi. Ši idėja buvo iš naujo prisiminta atgavus nepriklausomybę, nes iš pradžių lietuviai viltis siejo su žemdirbiais kaip gyventojais, kurie, atgaivinę privačią žemės ūkio gamybą, turėtų padėti kraštui pakelti sunkius laikus (Mincyte 2006). Kai šių vilčių bei lūkesčių nepavyko įgyvendinti, žemdirbiai jau nebuvo aprašomi tokiais kilniais žodžiais.

Naujojo lietuvi sukūrimas iš esmės pakeitė žemdirbio įvaizdį, jis toliau nereiškė „tikro“ ikisovietinio lietuvi, bet tapo sovietinės praeities atgyvena. Tai ne tik pakeitė idėją apie žemdirbį kaip atstovaujantį „tikrajai“ lietuvi dvasiai, bet ir metė iššūkį visam kaimo suvokimui. Šiomis sąlygomis su kartomis susijusios idėjos tiko nacionaliniams bandymams pertvarkyti istoriją, nes įgyvendinti Europos idėją privalėjo jaunimas, o ne vyresnės kartos, kurios buvo siejamos su „archaiška praeitimi“. Taigi tai buvo mintis ne tik apie šiuolaikiškumo antitezei atstovaujančius kaimo žmones, bet ypač apie vyresnio amžiaus kaimo žmones.

Ar vyresnis amžius yra kliūtis kaimo vietovių plėtrai?

Atkreipti dėmesį į kartų kaitą kaimo vietovių gamybiniame sektoriuje mane paskatino tai, kad šiai politikai pritariančios mano lauko tyrimų vietos

politikai daugeliu atvejų priklauso tai pačiai kartai kaip ir žemdirbiai, kurie buvo pavaizduoti kaip netinkami dabartinėms permainingoms. Be to, šie politikai šiandieną užimamą padėtį pasiekė tik pasinaudoję senomis valdžios struktūromis bei „sovietiniais būdais“ ir toliau tai tebedaro prisidengdami ES etikete. Vadinas, nors vyresnio amžiaus žemdirbiai ir laikomi „per senais“ naujovėms, vyresnio amžiaus politikai siekia pasirodyti iki šiol sugebantys reaguoti į permainingas, įvykusias ištojus į ES, ir pabrėžia, jog jų amžius yra ne kliūtis, bet pranašumas (patirtis). Nors ir būtų galima įrodinėti, kad politika ir vertimasis žemės ūkiu yra nepalyginamos veiklos sritys ir kad dėl to šis sugretinimas yra netinkamas, pagrindinę mintį nusako anapus priešingos žmogaus amžiaus logikos siekiantys argumentai: galima numanyti, kad siekimas išstumti vyresnio amžiaus žemdirbius reiškė institucinę antisovietinių ir su žmogaus amžiaus vertybėmis susijusių kategorijų kūrimą, vykstantį proporcingai naujiems politiniams pasikeitimams visuomenėje (plg. žr. Mincyte 2006). Atsižvelgiant į tai buvo keista, kad valstybės tarnautojams, priešingai nei žemdirbiams, nebuvo taikoma ta pati kartų kaitos politika kaip būdas kovoti su sovietiniais bruožais visuomenėje.

Susiejus šiuos požiūrius su žmogaus amžiumi, matyti, kad, nors vienai grupei (žemdirbiams) ir patarta pasitraukti tiesiog *dėl amžiaus*, o netiesiogiai – siekiant politiškai retoriškai atsisakyti sovietinės praeities, kita grupė (politikai) išgyvena savo politinį pakilimą *nepaisant amžiaus* ir to, kad jie atgamina sovietinį paveldą, kurio oficialiai atsisako. Aš teigsiu, kad, nežiūrint į vykstantį žemdirbių ir valstybės atstovų bendravimą, kova tarp sovietinės praeities ir ES dabarties išlieka painus ir sudėtingas klausimas; kartais į akis krintančios politikų pastangos atsiriboti nuo savo praeities tai atskleidžia netgi labiau nei kad į tai būtų kreipiamas tiesioginis dėmesys. Prieš pateikdama etnografinę medžiagą, trumpai supažindinsiu su mano tyrimo objektu buvusia politine partija.

Valstiečių sąjunga – istorija ir konceptualizavimas

Valstiečių sąjunga šiuo pavadinimu buvo įkurta 1905 metais, ją parėmė Lietuvos demokratų partija. 1920 metais ji tapo savarankiška partija, o po dvejų metų pavadinimas buvo pakeistas į *Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungą*. Lietuvos sovietinės okupacijos metu partija buvo uždrausta, tačiau toliau egzistavo tremtyje, galų gale buvo atkurta 1990 metais kaip visiškai agrarinė partija.

Valstiečių sąjunga yra ypač atsidėjusi kaimo gyventojams ir, priešingai elitui, pirmenybę teikia mažiau privilegijuotoms visuomenės grupėms. Oficialiame tinklalapyje paaiškinta: kai dėl ekonominės politikos, ji yra pagrindinė partija, tačiau ji taip pat palaiko daugelį tokių konservatyvių vertybių kaip šeima ir

krikščioniška moralė³. Partijai tebėra stipriai atstovaujama Lietuvos savivaldybėse, daugiausia neturtingesniuose kaimo regionuose, kuriems būdinga veiksminga vietinė politika. Partijos skiriamuoju ženklu išlieka pabrėžiamas dėmesio sutelkimas į kaimą ir kaimo vietovių plėtrą, nors oficialioje bei turimoje informacijoje apie partiją nėra smulkiau nurodyta, kaip ši plėtra turėtų būti įgyvendinta⁴.

Diskusijose su Lietuvos miestų intelektualais *Valstiečių sąjunga* man buvo apibūdinta kaip mažiau išsilavinusiems žemdirbiams skirta partija. Žemdirbiai buvo pavaizduoti kaip neišmanantys politikos bei su plėtra susijusiais klausimais ir todėl jie esą lengvas „grobis“. Ši intelektualų subrandinta mintis, kaip pastebėjo Vonderau, atitinka dabartinį plačiai paplitusį diskursą apie žemdirbius (Vonderau 2007). Deja, žemdirbio, kaip „autentiško“ ir dorą sunkiai dirbančio lietuvio, simboli pakeitė *runkelių* įvaizdis, reiškiantis: „[...] apolitišką, pasyvų ir neišsimokslinusių „Homo sovieticus“, balsuojantį už populistines partijas [...]“ (Vonderau 2007: 231). Taigi, iš pat pradžių tikėtasi, jog tam tikra gyventojų grupė balsuos už *Valstiečių sąjungą*. Vis dėlto aš teigsiu, kad, nepaisant tarp intelektualų vyraujančios nelabai kokios partijos reputacijos, *Valstiečių sąjunga* puikiai perprato kaimo gyventojų abejingą požiūrį į politiką ir sugebėjo patraukti žmonių dėmesį, kad balsuotų už ją, bei įtraukti juos į partijos veiklą. Sukūrusi privačią ir globėjišką aplinką, politinį abejingumą ji iš esmės pavertė pranašumu.

Neapibrėžta politinė darbotvarkė puikiai atitinka dabartinio laikotarpio atmosferą, kai daugelis lietuvių tvirtina, jog jiems sunku nurodyti skirtumą tarp politinių partijų Lietuvoje (Klumbytė 2006). XX a. paskutinį dešimtmetį Lietuvoje buvo labai nestabilios rinkėjų nuotaikos, nes Lietuvos rinkėjai, nuolat keisdami parlamentą, parodė nepritarimą vystymosi tempams. Galų gale daugelis nusivylę išreiškė savo požiūrį iš viso nebalsuodami – tai buvo būdas parodyti savo nepasitenkinimą valstybės institucijomis ir politikais. Svarbiau už nepasitenkinimą buvo išsakyti vilties geresne ateitimi trūkumą. Didžioji dauguma kaimo gyventojų, su kuriais aš kalbėjausi, balsavimo procesą vadino paprasčiausiu laiko švaistymu. Informantai abiejose mano lauko tyrimų vietose išreiškė iš dalies pykčio, iš dalies nusivylimo Lietuvos politikais nuotaikas ir tvirtino, kad politikai geba meistriškai duoti tuščius pažadus. Tik pasibaigus rinkimams šiuos pažadus jie iš karto pamiršta. Kaip savo darbe apie posocialistinę Lietuvą atskleidė Klumbytė, žmonėms būdinga į politikus dažnai žiūrėti kaip į korumpuotus ir nepatikimus privilegijuotuosius ir suvokti, kad jų kelias į valdžią grįstas ryšiais ir gebėjimu pasinaudoti ištekliais bei palankiomis progomis

³ Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjunga, <http://www.lvls.lt/en.php/news/,nid.545> [žiūrėta 2010 03 07].

⁴ Žiūrėti informacinį lapelį: LVLS (Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjunga). 2007. *Lietuvos Valstiečių Sąjunga – Lietuvos Ateičiai*. Vilnius.

(Klumbytė 2006). Lietuvoje paplitusi samprata, kad politikai ir valstybės atstovai pateikia neaiškia politinę darbotvarkę ir kad jie yra išskirtinai unikalūs savo užimama padėtimi. Todėl žmonės mano lauko tyrimų vietose, šiuo atžvilgiu turėdami tą patį požiūrį kaip ir daugelis žmonių, su kuriais savo tyrimo metu dirbo Klumbytė, balsavo dėl kitų priežasčių. Balsuodami žmonės teikė pirmenybę asmenims, kuriais pasitikėjo, arba, netgi jei tai darė be pasitikėjimo, vis dėlto dažniau balsavo už žmones, kuriuos pažinojo ne vien kaip turinčius tam tikrą politinę padėtį, negu už konkrečias partijas. Kai pradėjau savo tyrimą su *Valstiečių sąjungai* priklausančiais žmonėmis, buvau informuota apie tai, kaip praeityje naudotos politikų praktikos buvo mobilizuojamos dabartiniams jų rinkėjų poreikiams patenkinti. Tuo būdu tiesioginė nauda, įgyjama būnant arti šios partijos politikų, nustelbė šių politikų praeitį. Pasirodė svarbu, kad šie politikai buvo dažnai matomi ir įsitraukę į vietos gyventojų kasdienį gyvenimą. Kad sulauktų šios naudos, *Valstiečių sąjunga* pasikloviė energingais ir dažnai matomais asmenimis, kurie turėjo padėti įgyvendinti partijos tikslus.

Svarbūs politiniai veikėjai

Alvydas yra ryškus *Valstiečių sąjungos* asmuo Rinkiškėse. Alvydas yra nerūpestingas, gero būdo vyras, kuris mėgsta vilkėti apdribusius plačius megztnius ir senas kelnes ir visada tvirtina, jog jis daug geriau jaučiasi su guminiiais batais nei apsiavęs kokią kitą avalynę. Jis yra aukštas ir stambus 50–55 metų vyras, turintis stiprų balsą ir vartojantis išpūdį darančius žodžius, įskaitant ir daug tokių žodžių, kurių mano buvimo Lietuvoje metu buvau mokyta niekada nesakyti viešai. Jis man sakė, jog kalba *liaudiškai*⁵. Tačiau vienas mano draugas iš Vilniaus, atvykęs manęs aplankyti per lauko tyrimus, kartą paaiškino, kad iš tikrųjų Alvydas kalbėjo rusiškai, nes beveik visi lietuviški keiksmažodžiai kilę iš rusų kalbos. Nepaisant jo jauno amžiaus nepriklausomybės metu, laikoma, jog Alvydas priklauso „sovietinei kartai“. Kadangi jo tėvas užėmė aukštą postą ankstesnėje sistemoje, Alvydui buvo leista eiti aukštas pareigas būnant jauno amžiaus, ir daugelis vyresnio amžiaus žmonių šiandieną jį pažįsta kaip ankstesnį jų kolūkio pirmininką.

Sovietiniais metais jis gavo agronomo išsilavinimą ir vėliau dirbo vieno šio krašto kolūkio pirmininku. Atkūrus nepriklausomybę dirbo konsultantu žemės ūkio klausimais ir yra *Lietuvos ūkininkų sąjungos* (LŪS) vietos vadovas. Daugiausia dėl šių pareigų jis išliko žinomas šioje vietovėje, nes, besikuriant individualiems ūkiams (ėjo konsultanto žemės ūkio klausimais pareigas) ir užsiimančiam ūkininkams skirta organizacine veikla, rengiant jiems seminarus (ėjo LŪS

⁵ Kalbėti *liaudiškai* šioje situacijoje reiškia kalbėti kaip „paprastas žmogus“, necenzūruojant ir nekeičiant kalbos.

vadovo pareigas), jis visuomet buvo svarbus asmuo. Vienas iš jo artimiausių draugų yra Gytis, maždaug 65 metų amžiaus vyras, kuris sovietiniu laikotarpiu taip pat dirbo kolūkio pirmininku, o atkūrus nepriklausomybę tapo svarbia partijos skyriaus figūra šiame krašte. Kadaisė jis buvo miestelio meras, bet po to pralaimėjo rinkimus, jo pareigas vėliau perėmė Alvydas. Gytis dabar rūpinasi tiktai praktiniais ir organizaciniais partijos reikalais. Kitos iškilios figūros vietiniame skyriuje yra kaimyninio miestelio technologijos ir verslo mokyklos direktorius, vietinis eigulys, kuris taip pat buvo vietinio jojimo klubo vadovas, ir vienas vietinis verslininkas. Išskyrus jojimo klubo vadovą, 35–39 metų amžiaus vyrą, visi kiti pagrindiniai nariai yra 50–59 ar 60–69 metų amžiaus, visi jie sovietiniu laikotarpiu užėmė aukštą padėtį ir yra žinomi kaip turėję naudos iš šių pareigų bei savo pažinčių nepriklausomybės metu. Tačiau dabar nuolat mėgina pergudrauti savo praeitį, kaip vienas mano informantas pasakė, „keisti savo politinius marškinius“, kad parodytų, jog, nepaisant jų praeities ir amžiaus, jie iki šiol sugeba vadovauti kraštui ES laikotarpiu.

Tuo metu, kai susipažinau su Alvydu, jis ir kiti tos partijos nariai vykdė vietinę priešrinkiminę kampaniją, rinkimai vyko vėliau tais pačiais metais. Alvydas ir jo draugija viešai reklamavo savo partiją, tai darė ne tiek sakydami politines kalbas, kiek dalyvaudami šventėse, įvairiuose renginiuose, pobūviuose ir išgertuvėse su savo būsimais rinkėjais. Jiems rinkimai buvo sėkmingi, ir Alvydas tapo naujuoju vicemeru. Tai vyko kooperuojantis su *Lietuvos konservatoriais*, kurių viena iš svarbiausių figūrų tapo naujuoju meru. Iki tol šiame krašte *Valstiečių sąjungos* partija kooperavosi su *Lietuvos socialdemokratų partija*, tačiau pajutusi, kad socialdemokratams praranda rinkėjų dėmesį, vietoj jų pasirinko konservatorius.

„Veikla ne tarnyboje“ (*off-state*) siekiant tarnybinių tikslų (*on-state*)

Darbas, atliekamas *Valstiečių sąjungos* vardu, reikalavo nuolat būti tarp žmonių. Tai buvo tai, ką aš, pasiremdama F. ir K. von Benda-Beckmannais, vadinu „veikla ne tarnyboje“ (*off-state activities*). Joje šios partijos nariai naudojami savo tarnybine padėtimi miesto savivaldybės administracijoje (*on-state*), kad įgyvendintų už savivaldybės administracijos ribų siekiančius tikslus, o tai jie vėl panaudoja savo padėčiai savivaldybės administracijoje sustiprinti (von Benda-Beckmann, von Benda-Beckmann 2007). Patarimai, naujausia informacija ir konkreti žemės ūkio plėtra padeda sistemoje greitai judėti į priekį, jau nekalbant apie galimybes gauti darbą, – visa tai buvo pasiekama, jei buvote susijęs su šios partijos nariais. Pagrindinė partijos narių nuostata buvo ta, kad dirbdami biurokratinį darbą jūs nieko nepasieksite. Reikalai turėjo būti tvarkomi, kaip jie sako, *draugiškai*. Jie atkakliai dirbo, siekdami tarnybinius ryšius suasmeninti, kad taip galėtų išvengti formalumo (Ledeneva 1998). Partijos nariai tęsė darbą patenkindami artimiausių apylinkių žmonių lūkesčius, kad

jų rinkėjai būtų asmeniškai patenkinti, ir todėl pakluso normoms, nedaug ką bendra turinčioms su tarnybine veikla (*norms outside the state*). Šios normos buvo lygiai tokios pat svarbios ir lemiančios *Valstiečių sąjungos* tolesnį egzistavimą kaip ir oficialios taisyklės. Pažinčių tinklas apėmė ne tik kaimo gyventojus, į jį taip pat pateko ir labiau žinomos politinės figūros Vilniuje. Pasiėmus aukštus nacionalinei politikai atstovaujančius asmenis, įgyta asmeninių privilegijų ar su darbu susijusių lengvatų. Puikus naujas automobilis su *Lietuvos ūkininkų sąjungos* ženklu vietiniam jos skyriui buvo „pirktas“ atsilyginant naminės degtinės (*samagono*) buteliais Vilniuje.

Nežiūrint į tai, kad jie retoriškai atsisakė visų ryšių su ankstesne sistema ir apie ją kalbėjo kaip apie „kalėjimą“, kur joks lietuvis negalėtų būti laisvas, jie reklamavo savo stiprų atsidavimą Europai bei istorinį bendrumą su ja ir toliau vis dar mielai gaudavo naudos pasitelkdami sovietinius metodus. Jų naudojimas pažintimis buvo pagrįstas politine padėtimi, užimdami ją jie galėjo pasiūlyti naudingų privilegijų. Tai beveik nesiskyrė nuo praeities, kai kas nors, gerai suprasdamas sovietinę ekonominę sistemą, visuomenei skirtas prekes nukreipdavo privačiam naudojimui: arba pasiimdavo jas sau, arba perduodavo pažįstamiems žmonėms, kad šie po to vėl galėtų įnešti savo indėlį teikdami kitas paslaugas, – tai reiškiny, žinomas kaip „blatas“ (Ledeneva 1998). Lygiai taip pat, kaip anksčiau nukreipdavo sovietinės sistemos išteklius (dėl užimtų pagrindinių postų), dabar, vadovaudamiesi ta pačia dvasia, jie nukreipia ES išteklius (lėšas). Aplinkinių kaimų gyventojai, net ir negalėdami atsakyti į jokių klausimus apie partijos dabartinę politinę kryptį, dažnai man sakydavo, kad *Valstiečių sąjunga* „kažką daro žemdirbiams“. Kaip pasirodė, oficialios politinės strategijos, vyresnis amžius ar žinomas manipuliavimas nuosavybės teisėmis atgavus nepriklausomybę buvo nesvarbu, palyginti su faktu, kad politikai buvo prieinami, gero būdo ir gebantys atsižvelgti į rinkėjų norus. Kad partija dirbo jų labui, buvo pagrįsta ne konkrečia politine programa, bet asmeninėmis patirtimis su šios partijos nariais. Kadangi dauguma rinkėjų buvo žemdirbiai, daugelis jų pažinojo Alvydą kaip konsultantą žemės ūkio klausimais, padėjusį žmonėms spręsti su jų ūkiais susijusius klausimus. Su juo ryšius palaikė daugiausia stambieji ūkininkai, tačiau jis nesielgė formaliai bendraudamas su žmonėmis ar duodamas patarimą. Žmonės arba ateidavo į jo kabinetą, arba jam tiesiai paskambindavo telefonu. Draugiškai teikiamų paslaugų sąlygomis ES buvo daugiau nei sveikintina. ES reiškė greitai gaunamus išteklius bei lėšas ūkininkams. Tai taip pat buvo suvokiama kaip galimybė būti „šiuolaikišku“, „vakarų europiečiu“, o svarbiausia – kontrastas sovietinei praeičiai, kurios jie taip tvirtai atsisakė savo kasdienėse kalbose. Mintis apie susitarimų įgyvendinimą pasinaudojant pažinčių tinklu bei ryšiais tapo svarbia korta rinkėjams. Šios partijos nariai įtraukė į savo akiratį naujus fondus bei galimybes ir mielai

padėdavo ūkininkams gauti daugiau informacijos apie tai, kaip prieiti prie įvairių ES fondų. Nebuvo paslaptis ir tai, kad turėti artimų ryšių su Alvydu buvo privalumas kreipiantis į ES fondus, šios lėšos buvo paskirstomos regionams ir administruojamos vietoje. Iš ES ateinančios galimybės buvo ištrauktos į jau egzistuojančią sistemą ir jomis naudojamosi remiantis egzistuojančiomis struktūromis bei santykiais. Nors iš principo visa tai funkcionavo puikiai, kartais iškeldavo didžiulių dilemų dalyvaujantiems, nes griežtas sovietinės sistemos atmetimas ir ES pasirinkimas buvo nesuderinami su nuosekliai taikomais sovietiniais politikos darymo metodais.

Romantizuotas valstiečių gyvenimo įvaizdis

Partijos taikytomis strategijomis siekta atgaivinti istoriją savo pačių naudai. Giordano'as ir Kostova rašė apie tokias tendencijas iš naujo konceptualizuoti praeitį kaip apie „aktualizuotą istoriją“ (*actualized history*), t. y. kai praeitis sąmoningai ar nesąmoningai pasitelkiama dabarties sąlygomis (Giordano, Kostova 2002). Tokia aktualizuota istorija nesusieta su konkrečiais chronologiniais laikotarpiais, nes įvairios praeities dalys gali būti panaudotos konkrečioms tikslams. Čia galima pastebėti, kaip panašūs diskursai yra sąmoningai naudoti šioje istorijoje konkrečioms tikslams konkrečiais laikotarpiais pasiekti; o praeitis, atsižvelgiant į dabartinę visuomenėje vyraujančią diskursą, gali būti atrenkama, pakeičiama ir „pergudraujama“.

Šios partijos nariai buvo matomi miestelio viešojoje erdvėje. Jie organizavo įvairių veiklą savo nariams ir dalyvavo kiekvienoje miestelio šventėje ar gyventojams skirtame renginyje. Jų asmeninė kova su savo praeitimi buvo sistemingai pritaikyta tokiems šventiniams renginiams, kurie rėmėsi ankstesniu jiems saugiu laikotarpiu. Partijos nariai atkūrė romantizuotą *ikisovietinės valstiečių praeities* paveikslą ir pateikė jį dabartinei visuomenei, naudodami tokius lengvai atpažįstamus simbolius kaip liaudies dainos, tradicinis regioninis maistas bei tautiniai rūbai. Partijos nariai taip pat aktualizavo arklio, kaip tradicinės žemdirbystės simbolio, reikšmę. Tad į kiekvienas iškilmes jie atvykdavo arkliais: ir jojamaisiais, ir darbiniais. Šie arkliai iš dalies naudoti kaip šou elementas, iš dalies – partijos nariams užimti: pajodinėti ar pasivažinėti arklių traukiamais vežimais. Kiekvienais metais partijos nariai rengė arimo plūgu varžybas, kad parodytų, jog jie nepamiršę senųjų žemės dirbimo būdų. Be to, pavojingi pasirodymai raitomis yra jų repertuaro dalis. Jie visuomet sulaukia daug žiūrovų dėmesio ir sukuria šios partijos narių, kaip bebaimių kaubojų, įvaizdį. Kitas būdingas romantizuoto valstiečių paveikslu bruožas yra drabužiai, dažnai tautiniai rūbai arba panašūs į kaubojiškus, pabrėžiantys tą patį kaip ir arkliai: tradiciją, iššaknijusį lietuviškumą bei smagų, drąsų ir labai vyrišką įvaizdį.

Po iškilmių pagrindinis *Valstiečių sąjungos* branduolys susirenka į vieną vietą ir išvyksta, dažnai arklių traukiamais vežimais. Tuomet prasideda antroji

renginio dalis, kuri paprastai vyksta atokiame miške, kur partijos nariai vadovaujasi kitokiomis elgesio taisyklėmis – susiburia į vyriškas kompanijas ir „duoda sau laisvę“. Antroji dalis yra gerai nuteikiančios aplinkos su alkoholiu, muzika, šokiais ir seksu sukūrimas. Dažniausiai jie ten kartu nesiveža žmonių, vietoj jų mėgsta draugiją moterų, dažnai 15–20 metų jaunesnių už juos pačius. Kai kurie vyrai iš pagrindinės grupės yra žinomi kaip turintys daug tokių santykių su jaunosiomis moterimis iš viso krašto. Net jei kai kurie partijos nariai turėjo santykių su prostitutėmis, vakarėliuose dalyvavusios moterys dažniausiai buvo paprastos šio krašto merginos, kurias partijos nariai sutiko per šventes bei iškilmes ir kurioms padarė didelį įspūdį raiti ant arklių ir sužavėjo linksmu bei nerūpestingu elgesiu. Vienas mano informantas iš netoli Rinkiškių esančio kaimo, turintis žinių apie Lietuvos mafiją iš vidaus, paaiškino, kad moterų draugijos ir politiniuose, ir organizuotų nusikaltėlių sluoksniuose funkcionavo taip pat: vietines moteris (ne prostitutas) traukė tariamai nesuvaržytas ir smagus vyrų grupės gyvenimas, jų padėtis valdžioje ir dosnumas (dideli pobūviai, degtinė, cigaretės, geras maistas ir prašmatnūs automobiliai). Moterų draugijai patraukti abiem atvejais buvo naudojami tie patys elementai bei simboliai.

Nepaisant to, kad šventimai miškuose atrodė nerūpestingi, jiems nestigo politikos. Priešingai, kaip tik miške buvo priimami labiau neformalūs politiniai susitarimai ir sutvirtinamas ryšys tarp pagrindinių partijos narių. Man dažnai buvo sunku surasti Alvydą jo kabinete ar oficialiuose posėdžiuose, bet rasdavau jį miške, ištraukusį į politinius debatus bei susitarimus. Svarbiausi partijos ar koalicijų nariai buvo kviečiami į tokius šventimus, nes jais buvo naudojamosi kaip palankia proga rasti sutarimą ne tokioje griežtoje aplinkoje.

Tiesiant tiltą tarp ikisovietinės praeities ir ES dabarties

Svarbi Alvydo ir jo draugijos padėtis suteikė jiems erdvės veikti labiau nepriklausomai, o tai greičiausiai nebūtų buvę toleruojama, jei jų padėtis būtų mažiau reikšminga. Būdami pažinčių tinklo centre ir turėdami galimybę naudotis politinėmis privilegijomis, jie sukūrė savas elgesio normas. Išskyla į mišką su moterimis buvo viena iš jų, tai buvo bendruomenės daugiau ar mažiau toleruojama vieša paslaptis. Jie galėjo valgyti vietiniame restorane nesumokėdami arba sudarydami įspūdį, kad atlygis sugrįšias vėliau. Dėl tvirtos padėties krašte ir gerų santykių su žmonėmis jie sugebėjo išlaikyti galimybę susidoroti su sunkumais. Populistinę darbotvarkę, teikiančią pirmenybę paprastam žmogui ir nuskurdusiai gyventojų daliai, palaikė įvairi veikla, pateikta kaip geri (sovietiniai) draugiški santykiai; šį bruožą nuolat pabrėždavo Alvydas, kreipdamasis į žmones kreipiniu „draugas“ (į vyrą – „draugas“, į moterį – „draugė“).

Gebėjimas pasinaudoti vietine kaimo bendruomene veikė sėkmingai jų naujai, nes Alvydas buvo išrinktas naujuoju vicemeru ir partija užėmė svarbesnę

politinę padėtį. Šių laikų Lietuvoje, kurioje daugelis žmonių nenoriai balsuoja dėl visuotinio nusivylimo politikais, šios partijos nariai, „gerai jausdami“ situacija, turi tikslą pirmiausia sukurti draugišką santykių atmosferą. Šiuo būdu jie reaguoja į dabartines Lietuvoje vyraujančias rinkėjų nuotaikas, kai balsus pritraukia asmenybės, o ne politika. Už akivaizdų neatitikimą tarp jų amžiaus ir su kartų kaita susijusių idėjų yra svarbesnis gebėjimas už juos balsuojantiems žmonėms sukurti saugią ir gerai pažįstamą aplinką. Tai aplinka, kurioje vyresni kaimo gyventojai žino, kaip elgtis, ir kuri suteikia praktikos tęstinumo pojūtį, nors oficialiai ir retoriškai ji yra visuomenės dešinėje – tai antisovietinė banga. Tvirtai pusiausvyrai sudaryti minėtos partijos nariai pabrėžia ikisovietinę praeitį (romantizuotu valstiečio įvaizdžiu) ir šiuolaikinę dabartį (naudodamiesi ES). Tai būdas remtis dviem laiko periodais, kurie abu turi kai ką teigiamo: tradiciją ir pažangą. Nuolatinis politinis savęs pačių „išradinėjimas“ kelia reikalavimus, nes partijos nariai, kaip ir jų rinkėjai, žino apie praeitį, kurią jie stengiasi nuslėpti, tuo tarpu jie visi stengiasi būti mandagūs.

Bandyamas suvienyti žmones, padedant draugystės jausmui ir vyriškiesiems ryšiams, yra ryžtingas būdas paremti partiją. Neabejotinai tai taip pat suteikia pranašumų žemdirbiams, tačiau jie gali būti pasiekti ne tik oficialia biurokratine, bet ir neformalia veikla. Politikai pasiekia daugelį žmonių ir įtraukia juos į platų ir turtingą savo pažinčių tinklą. Dėl to būti „viduje“ reiškia apsaugą, privilegijas ir naudojimąsi pažintimis. Tai ir smagus gyvenimas, kai leidžiama nesilaikyti kasdieniam gyvenimui būdingų normų ir atsipalaiduoti butelio ir moterų draugijoje.

Vyresnio amžiaus politikai nori parodyti, jog jie, nežiūrint jų amžiaus ir praeties Sovietų Sąjungoje, iki šiol sugeba reaguoti į dabartinę ES aplinką. Tačiau būdas, kaip jie tai daro, labai susijęs su socialistinėmis praktikomis ir struktūromis praeityje. Bandydami atmesti artimiausią sovietinę praeitį, jie romantizuoja valstietiškąją tradiciją praeityje. Ironiška, bet tai labai panašu į sovietinį idealaus ir tikro darbininko romantizavimą. Pagrindiniai partijos veikėjai Rinkiškių krašte yra vyresni nei 50, dauguma jų – daugiau nei 60 metų amžiaus, ir visiems jiems būdinga dažniausiai sėkminga praeitis sovietinėje sistemoje. *Valstiečių sąjungos* politikų anksčiau parodytas sovietinės sistemos palaikymas ir iš jos gautos privilegijos sunkiai suderinama su dabartine anti-sovietine politika Lietuvoje. Būdas jiems įveikti praeitį yra „pakeisti politinius marškinius“; jie tai daro pabrėždami ikisovietinę praeitį, nors tuo pat metu turi reaguoti į Europą ir įtraukti ją į savo politinę struktūrą.

Naujos „veiklos tarnyboje“ (*on-state*) dilemos

Kalbant apie *Valstiečių sąjungą* intriguoja tai, kad taktika, padėjusi partijai pasiekti valdžią, pirmiausia tapo kliūtimi į valdžią atėjusiems politikams. Kai Alvydas buvo išrinktas vicemeru, naujas postas jam teko kartu su naujomis

pareigomis. Jis turėjo laikytis darbo valandų ir įvairiomis progomis atstovauti savivaldybei. Einant naujas pareigas jam padaugėjo oficialios veiklos ir buvo apribotas anksčiau bendrauti su partijos nariais skirtas laikas. Dar daugiau – reikėjo pakeisti visą savo išvaizdą. Iš jo buvo tikimasi, kad rengsis oficialiai – vilkės kostiumą ir ryšės kaklaraištį, be to, jis gavo asmeninį vairuotoją. Visa tai prieštaravo jo norėtam pateikti įvaizdžiui, būtent „būti vienu iš žmonių“.

Tačiau reikėtų pasakyti, kad daug neformalios veiklos po rinkimų tebeliko. 2009 m. balandžio mėnesį Alvydas atsidūrė žiniasklaidos dėmesio centre vienoje byloje dėl netinkamai panaudotų žemės ūkiui skirtų ES lėšų. Įprasta procedūra, skirta kontroliuoti, kaip regionuose tiksliai panaudojamos ES lėšos, yra biudžetų tikrinimas kiekvienais trečiaisiais metais. Tačiau 2009 m. buvo padaryta išimtis ir tikrintas pinigų panaudojimas antraisiais iš eilės metais. Buvo išaiškinta, jog dokumentais negalėjo būti pagrįsta, kaip panaudota apie 100 000 litų (28 962 eurų), skirtų žemės ūkio plėtrai Rinkiškių krašte. Dalis šių pinigų buvo duoti ūkininkams ir žemės ūkio bendrovėms, kurie jų nepanaudojo iš pradžių numatytiems tikslams. Dalis pinigų skirta vietiniam jojimo klubui, kurio pirmininkas buvo vienas iš svarbių *Valstiečių sąjungos* narių. Kiti pinigai buvo suteikti įvairiems LŪS organizacijos projektams. Buvo atskleista, kad LŪS ir jojimo mokykla įvairiuose projektuose nustatė daug aukštesnes kainas, nei jos iš tikrųjų buvo, ir todėl taip pat gavo daugiau pinigų, nei turėjo teisę jų gauti. Laikraščio „Lietuvos rytas“ internetiniame variante iš Rinkiškių reportažą pateikiantis žurnalistas „vieša paslaptimi“ pavadino tai, jog daug šių pinigų buvo išleista šventiniams renginiams, maistui bei gėrimams. Alvydas buvo iškvieistas tai paaiškinti ir jis pripažino, jog dalis pinigų nebuvo panaudota pagal nuostatus, tačiau prieš kamerą neįvardijo jokių atsakingų asmenų⁶. Vėliau byla buvo perduota į apskrities administracinį centrą tolesniems tyrimams atlikti.

Baigiamosios pastabos

Valstiečių sąjunga mano tyrimų krašte puikiai iliustruoja dilemą, kaip vyresnio amžiaus politikai, siekdami išlaikyti valdžią dabartinėje sistemoje, privalo save iš naujo „išrasti“. Tai juos verčia atmesti sovietinę praeitį, padėjusią užimti dabartinę padėtį. Tuo tarpu jie siekia gelbėtis remdamiesi dviem jiems „saugiais“ laikotarpiais: tikrąsias lietuviškąsias tradicijas atskleidžiančia romantizuota „autentiška“ ikisovietine valstietiška praeitimi ir „dabartine ES“. Šios partijos narių praeitis yra atmesta pasirinkus nostalgiško ikisovietinio valstiečio įvaizdžio atgaivinimą, pasirinkus jų pačių šiuolaikiškumo suvokimu, pagal kurį ES pritaikyta prie jau egzistuojančių valdymo struktūrų. Taip partijos nariai iš dalies siekia pateikti konservatyvesnę laikyseną, nors vis dar parodydami, kad

⁶ Tikslių nuorodų į laikraščio straipsnius ir interneto vaizdo puslapius apie šį atvejį negali būti pateikta, nes tuomet tai atskleistų, kuriame krašte aš atlikau tyrimą ir su kuriais žmonėmis bendravau per savo lauko tyrimus.

sugeba reaguoti į dabartines aplinkybes. Visa tai daryta siekiant privačių tikslų viešomis priemonėmis, tai yra taikant ankstesnio režimo darbo strategijas (žr. taip pat Bridger, Pine 1998; Vonderau 2007; Ledeneva 1998). Vyresnis amžius netiesiogiai suteikia galimybę praeities patirtimis bei ryšiais besiremiantiems biurokratams tęsti karjerą dabartinėje sistemoje. Būdami arti įvairių išteklių srautų, – ar tai būtų prekės ir paslaugos sovietinėje sistemoje, žemė ir technika atkūrus nepriklausomybę, ar ES lėšos šiandieną, – valstybės atstovai gali turėti daug daugiau naudos iš jų užimamos padėties nei žmonės, kurie yra atskirti nuo tokių išteklių srautų. Tačiau dėl ES sukeltų pokyčių politikai taip pat patiria sunkius laikus prisitaikydami prie administracinių ir politinių permainų, taigi jie ieško naujų būdų pasinaudoti dabartimi, vis dar neatsisakydami jiems gerai žinomų politikoje taikytų metodų. Nors oficialiai domėdamiesi naujuoju ES kontekstu valstybės atstovai iki šiol taiko sovietinius metodus, kurių jie retoriškai atsisako, nes jų atsisakyti yra būtina sąlyga, siekiant išsaugoti savo padėtį, tačiau, kita vertus, toliau juos taikyti būtina norint gauti didesnes pajamas ir materialinės naudos. Nepaisant retorikos ir politikos, į tai negalėtų būti žiūrima kaip į paprastą ir nenuginčijamą troškimą įveikti praeitį nuo tada, kai netinkamumas tarnybai dėl amžiaus būtų taip pat taikomas administracinius postus užimantiems žmonėms.

Iš anglų k. vertė Danguolė Soidinskaitė

Versta iš: Harboe Knudsen Ida. 2009. *Some Reflections on Age, Politics and Politicians in a Rural Community after Lithuania's EU-entrance*

Literatūra

Abrahams Ray et al. (ed.). 1996. *After Socialism, Land Reform and Social Change in Eastern Europe*. Providence: Berghahn Books.

Bridger Sue, Pine Frances. 1998. Introduction; Transition to Post-socialism and Cultures of Survival, Bridger S., Pine F. (eds.). *Surviving Post-Socialism Local Strategies and Regional Responses in Eastern Europe and the Former Soviet Union*: 1–15. London: Routledge.

De Munck Victor C. 2008. The Objects and Subjects of Money in the New Lithuania, Schröder I., Vonderau A. (eds.). *Changing Economies and Changing Identities in Post-Socialist Eastern Europe*: 171–191. Berlin: LIT Verlag.

Giordano Christian, Kostova Dobrinka. 2002. The Social Production of Mistrust, Hann Ch. M. (ed.). *Postsocialism. Ideals, Ideologies and Practices in Eurasia*: 74–92. London: Routledge.

Hann Chris M. & The "Property Relations Group". 2003. *The Postsocialist Agrarian Question. Property Relations and the Rural Condition*. Münster: LIT Verlag.

Harboe Knudsen Ida. 2010. *Effects of Legal Changes in the Lithuanian Countryside after the Entrance to the EU*. PhD-Dissertation. Max Planck Institute for Social Anthropology.

Klumbytė Neringa. 2006. *Ethnography of Voting: Nostalgia, Subjectivity, and Popular Politics in Lithuania*. PhD Dissertation. University of Pittsburgh, Department of Anthropology.

Ledeneva Alena V. 1998. *Russia's Economy of Favours. Blat, Networking and Informal Exchange*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ledeneva Alena V. 2006. *How Russia Really Works: the Informal Practices that Shaped Post-Soviet Politics and Business*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjunga, <http://www.lvls.lt/en.php/news/nid.545> [žiūrėta 2010 03 07].

LVLS (Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjunga). 2007. *Lietuvos Valstiečių Sąjunga – Lietuvos Ateičiai*. Vilnius.

Mincyte Diana. 2006. *Small-Scale Farms, Large-Scale Politics: the Changing Landscape of Rural Lithuania*. PhD-Dissertation. University of Illinois.

Thelen Tatjana. 2003. *Privatisierung und soziale Ungleichheit in der osteuropäischen Landwirtschaft. Zwei Fallstudien aus Ungarn und Rumänien*. Frankfurt and New York: Campus Verlag.

Verdery Katherine. 2002. Seeing Like a Mayor, or How Local Official Obstructed Romanian Property Restitution, *Ethnography* 3(1): 5–33.

Verdery Katherine. 2003. *The Vanishing Hectare. Property and Value in Post-socialist Transylvania*. Ithaca, NY and London: Cornell University Press.

Von Benda-Beckmann Franz, von Benda-Beckmann Keebet. 2007. *Social Security between Past and Future, Ambonese Networks of Care and Supply*. Münster: LIT Verlag.

Vonderau Asta. 2007. Yet Another Europe? Constructing and Representing Identities in Lithuania Two Years after EU Accession, Darieva T., Kaschuba W. (eds.). *Representations on the Margins of Europe, Politics and Identities in the Baltic and South Caucasian States*: 220–242. Frankfurt and New York: Campus Verlag.

Some Reflections on Age, Politics and Politicians in a Rural Community after Lithuania's EU-entrance

Ida Harboe Knudsen

Summary

With a specific focus on the Farmers' Party, the *Valstiečių Sąjunga* in the town of Rinkiškės, this study engages with the question of the ageing state representatives in an outskirts rural community. The focus of the article is on the events prior to and after the local elections in 2007 which put the *Valstiečių*

Sąjunga into a central position in the town of Rinkiškės, despite commonly shared knowledge about their Soviet past. Through a view on ageing, the study looks into how and in which way people, previously belonging to the local Soviet elite, are able to renegotiate their political positions in the present day environment, and thereby remain popular in the local community.

The continued ability of local politicians to stay in power in the year after independence, despite their increasing age and Soviet heritage, should be seen in the light of the shift in conceptualization of the rural population. After the regained independence in 1991, Lithuanians linked their national identity to the soil and the hard-working farmer as the foundation of the economy, and national and cultural values were closely linked to the agricultural sector. However, the EU membership, gained in 2004, played an important role in defining and redefining Lithuania, serving an image of progress and modernity, whereas the Soviet past was more than ever depicted as “archaic”, resembling a repressive system, and re-conceptualized as the “evil force” (Vonderau 2007). In this light, we see the workings of the ideological aspects of the EU-membership. Seen in this context, ageing politicians, who had lived the main part of their lives in the Soviet Union, are facing problems of age and Soviet heritage and seek new ways to embrace the present, yet without letting go of the ways of politics with which they are familiar. Indeed, while formally engaging in a new EU context, state representatives still make use of the Soviet ways they rhetorically abandon, the abandonment being a prerequisite of keeping their position, and yet, the continued use of those ways is a prerequisite for receiving a higher salary and material benefits.

Consequently, ageing politicians in the rural outskirts attempt to achieve a new and “young” political image in a constant battle against the past. Furthermore, they created a fun and easygoing environment. They held many activities for their members and took part in every town festival or arrangement for the town’s denizens. Their personal battle against their past had systematically been embedded in such festivities, as they referred back to a, for them, safe time period: they re-created a romanticized picture of the pre-Soviet peasant past and inserted it into a modern society by use of easily recognizable symbols such as folk songs, traditional regional food, and folk clothes.

The work carried out in the name of the *Valstiečių Sąjunga* required constantly being among people. In this regard, I propose to view this through what F. and K. von Benda-Beckmann have referred to as working On- and Off-State, the former referring to their official positions and the latter to their option of benefiting from their position On-State even when off duty (von Benda-Beckmann, von Benda-Beckmann 2007). By using their official position *within*

the municipal administration (On-State) to achieve goals *outside* the municipal administration (Off-State), which they again use to strengthen their position *within* the municipality. Advice, latest news, and developments help in moving swiftly through the system, not to mention possibilities for employment, these were all achievable if you stayed close to the politicians from the Farmers' Party. It was the basic line for the party members that bureaucratic work will not get you anywhere. Things had to be done in a friendly manner, as they say (*draugiškai*). The politicians worked hard to personalize official connections in order to be able to refrain from formality (Ledeneva 1998) and were working on fulfilling expectations of their immediate surroundings with interpersonal pleasing of the voters, and thus submitted to norms outside the state. These norms were just as crucial and important for the continued existence of the *Valstiečių Sąjunga* as the official rules were.

The *Valstiečių Sąjunga*, in my region of research, illustrates well the dilemma of how ageing politicians have to reinvent themselves in order to maintain power in the present system. This forces them to reject the Soviet past, which helped them to get their present positions, while they seek rescue in two, for them, "safe" time periods: a romanticized "authentic" pre-Soviet peasant past, which reveals the true Lithuanian traditions, and the "modern EU." In the case of the *Valstiečiai*, the past is rejected through an embracement of a nostalgic recreation of the pre-Soviet peasant, within their own perception of modernity, where the EU is fitted into already existing structures of governance. In this way the *Valstiečiai* aim partly at communicating a more conservative equilibrium while still showing that they are capable of responding to the present circumstances. Yet, the politicians and state representatives have been able to use their Soviet past as an advantage, because they, while rhetorically abandoning the past, still continue achieving private goals through public means, which in itself is a continuation of their work strategies from the previous regime.

Being close to the various flows of resources, be it goods and services during the Soviet system, be it land and machinery after independence, be it EU funds today, state representatives can benefit much better from their position than the people who are cut off from such flows of resources. State representatives in a post-socialist context have been capable of holding central positions up to the present day despite, or one could say because of, the socio-economic, political, and economic changes in society.